

ТВОРЧЕСТВОТО НА ГЕОРГИ КАРАСЛАВОВ ПО ВРЕМЕ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ РЕЖИМ. ПЪТЯТ ОТ РЕАЛИЗМА КЪМ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА КОНЮНКТУРА

Антоанета Алипиева

*Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“
Белградски университет (Сърбия)*

Резюме. Статията проследява пътя на един от големите български белетристи, утвърдени между двете световни войни. Автор с подчертано леви убеждения, Георги Караславов се превръща във фигура на властта във втората половина на ХХ век, което определя и патоса на творчеството му, появило се в границите на режима. То активно участва във формирането на комунистическата митология, в афиширането на фетиши и ценности, които са откровена фалшификация не само на историческите факти, но и на лявата идеология, която е силно популярна в междувоенното българско време

Ключови думи: тесни и широки социалисти; комунистически режим в България; комунистическа митология и емблеми на режима

Заниманията с автор като Георги Караславов откриват два широки пътя за размишление. Бихме сложили разделителна линия в творчеството му. Между двете световни войни делото му – и политическо-организационно, и художествено – е автентично, продиктувано е от адекватни и искрени сцепления с външните сили и обстоятелства. Това ражда важни произведения за българската литература – „Споржилов“ (1931), „Татул“ (1938), „Снаха“ (1942), „Параклисът на св. Петър“ (1943). Тези произведения са прозорец към основни социални и политически тенденции в рамките на няколкото начални десетилетия през ХХ век, в чиито недра се зараждат и кълнове, спомогнали за манталитетни предпоставки за последващия комунистически режим. В този си период Караславов е истински, убеден тесен социалист и биографията му се кове в безхитростна връзка с бурните събития между двете войни. След установяването на режима писателят е видният функционер, човекът с огромна власт в политическото и литературното пространство, авторът на множество неколегиални и корисни постъпки, участникът в социалистическите фал-

шификации на историята и литературата и в изковаването на множество от митовите на режима. Георги Караславов е фигура, чиято биография е не само лична, тя е биография, в която се разкриват основните вариации на лявата идея през миналия век – от нейните социални напрежения и борби през 20-те години до фанатичните и тоталитарни параметри от 1944 година нататък. „Едър“ участник в пространството, писателят е своеобразна социологическа, идеологическа, философска и властова картина на почти целия ХХ век, призма, през която може да се разсъждава за пътищата на лявото, започнали като спонтанен бунт срещу нечовешките процеси, обхванали Европа и България между войните, и „успокоили се“ в доктринерските времена на „социалистическата победа“.

Какво ли не се случва в Родината от началото на миналия век до Втората световна война. Три последователни и съсипващи България войни във второто десетилетие на миналия век – Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война, като последната завършва с ужасяващия Ньойски договор от 1919 година. Година преди това имаме спонтанния Владейски бунт на войници от 1918 година, който е ярък индикатор за кризата на държавността и нечовешката умора и отчаяние сред всички – и на фронта, и в тила. Национални катастрофи и крушение на националните идеали. Ремонтации. Двете правителства на Александър Стамболийски и неговата Оранжева гвардия. Стачки и драстично понижаване на стандарта на българите. При деветоюнския преврат от 1923 година Стамболийски е злоещо убит. „Червен терор“ чрез мащабни разбунени събития по света, а в България се случват Септемврийското въстание от 1923 година и атентатът в църквата „Св. Неделя“ от 1925 година. Правителството на Александър Цанков отговаря с „бял терор“, с безследно изчезнали и убити личности с леви убеждения. Деветнадесетомайски преврат от 1934 – 1935 година и забрана на политическите партии. Втора световна война, започнала през 1939 година. Кърви, трупове, кризи, глад, стачки, смут не само в България, но и в Европа, нестабилност, агресия, авангардистки, прогресистки, революционни страсти, изкристализирали във вариациите на левите политически теории и практики. Лявата мисъл е провокирана от нечовешката политическа динамика, в която човешкият живот е сведен до нула. Историческите прения и до днес се водят около това – дали в България определени моменти могат да се определят като гражданска война или като ситуации с елементи на гражданска война. Желанието за промяна и справедливост се обляга на лявото.

Една книга, в средата на първата половина от ХХ век, дава духовен портрет на 20-те и 30-те години – „Ляво поколение. От гимназията до окопите, 1907 – 1917. Кризис и развитие на съвременната интелигенция под въздействието на средата, училището, литературата и събитията“ от Иван Мешков (1934). Времето сред войните ражда „идейна безпътица“, „лутане“, „израж-

дане“. „Социалист“, „анархист“, „толстоист“ – това бяха нови думи, вълшебни, примамливи, които ни отвещаха – навярно! – към някакъв „нов живот“, красив, висок... „Стачка“ бе също нова и пленителна дума за нас. Тя също отговаряше на настроението ни – бунтовническо, възбудено от душевните и физически несгоди, които ни причиняваха учението, пошлостта на улицата, бедността ни“ (Mechekov, 2002). В мизерията и несигурността, в „окопите“ няма какво друго да станеш освен „ляв“ – симпатизант на руската октомврийска революция от 1917 година, утопия, завладяла измъчена Европа; озлобен наблюдател на класовите неравенства; наранен от държавната ерозия човек. Защото едрата „буржоазия не бе защитница на народните интереси, а на свои собствени, класови, егоистични“ (Mechekov, 2002). В книгата си за Мешеков Антония Велкова-Гайдаржиева отбелязва, че „Ляво поколение“ „е книга-биография на българската интелигенция, осмисляща във философско-психологически план случилото се с хиляди хора, отишли на фронта с „пенчо-славейковски идеали“, но върнали се с разбити романтични надежди, готови за борба и радикална обществена промяна“ (Velkova-Gajdarjieva, 2012: 16). В друга важна книга, наречена „Трудово-спътническа книга. Есета и статии върху съвременните литературни насоки“ (Mechekov, 1933), Мешеков говори, че литературата има дълг към работника, към социалната жертва, към дребните разоряващи се собственици, към все по-многобройния пролетариат, оформящ се в жестоката мелачка на обществото. Ето такава е първата половина от миналия век, в която се формира и Георги Караславов.

Да разсъждаваме за периода между войните и факторите, които влияят върху битието му. Като автор в българската литература, Караславов е известен със сюжетите и философията на българското село. След установяването на тоталитарния режим той е по-скоро декоративен политически глас на комунистическата доктрина, представящ себе си за „комунист“, представител на „пролетариата“, за „социалистически реалист“ и човек с ярката биография на борец срещу „буржоазията“. Всъщност това са основните етикети на комунистическата митология, сред чиито ревностни строители е и писателят. През 20-те, 30-те и 40-те години от XX век никой не оспорва участието му в издания предимно с лява социална ориентация – „Ведрина“, „Поглед“, „Ехо“, „Фронт на трудово-борческите писатели в България“, „Кормило“, „К во да е“, „Полярна звезда“, „Единство“. Дебютира със сантиментално-социалните разкази „Уличници“ (Karaslavov, 1926), написани в духа на Смирненската тема „Децата на града“. Да подчертаем, че тази тематика и образност са в руслото на социалното състрадание и хуманен вопъл от „Ляво поколение“ на Мешеков. Там лявата ориентация не е идеология на комунистическата доктрина, а е неин съмишленик, декоративно-стилистичен глас на наложената от социалната мъка симпатия към левите теории. Самият Караславов е член на Българския комунистически младежки съюз от 1922 година и на Българската комунистическа партия от 1924 година – фор-

мации на „тесните социалисти“ в страната. Популярен е случаят с изземването на повестта му „Селкор“ (Karaslavov, 1933) и осъждането му на затвор заради нея. В резултат на което след установяването на режима се ражда документалният спомен „Седмото отделение“ (Karaslavov, 1978) – разказ за пребиваването му в затвора. В него се лансира идеята, че „стотици и хиляди“ леви активисти са минали през полицията (ibidem: 262). „Попаднал на хора“, Караславов се запознал отблизо с Маркс и Енгелс, влюбил се в Съветския съюз и го счел за родина. В спомена си той защитава Кимон Георгиев в Деветомайския преврат от 1934 година, пламенно заклеймява буржоазията. В цялата фриволност на разказа и употребата на „левите“ етикети и доказателства правят впечатление системен хаос, теоретична нестабилност, съзнателно търсена вторична постановка на официозна митология. „Славното“ и народномасово минало на комунизма (размит до метафора) – доказателство за „онтологичната“ му същност по българските земи, е видимо допълнително съчинен атрибут, нужен на режима и неговите митове.

Но неоспоримо е социалното участие на Караславов в левите пространства на социалната и политическата реалност, макар и не толкова като функционер, колкото като политически и интелектуален агитатор. В писателското му дело между войните са видими социалната психология на олевяването и спонтанното присъединяване към болшевишките ракурси на времето. Точно в този период сред българското писателство няма избистрено доктринерство по отношение на осъзнати леви философии. Извайването на Караславовия образ като емблема на доктринерския комунизъм става едва в спокойните води на установения след 1944 година режим, когато стават възможни изследвания от типа на „Художествена критика на широките социалисти в „Обикновени хора“, ч. I“ (Stanojev, 1976: 119 – 127). По това време и самият писател активно представя „капиталистическото“ си минало като болшевишко, доктринерско-марксистическо, теоретичноподготвено в корените на пролетарския интернационализъм. Но и по време на „капитализма“, и по „социализма“ нестабилно възприетата и повърхностно изучена формулировка на лявото личи. Всъщност историците повече знаят и обясняват: „Идеите на тесния и широкия социализъм в България не намират широка социална подкрепа, но се конфронтират безкомпромисно както в идейния дебат, така и в реалната политическа дейност“ (Njagoulov, 2014: 237). Силно повлияният от левичарството Караславов взема от него най-широко разпространените му разновидности, но между войните не е мрачен реакционер. Такъв се опитва да стане по време на комунистическия режим през втората половина на миналия век. През втората половина на XX век от активен и спонтанноубеден левичар, с недоизяснени докрай болшевишки възгледи, той се превръща в идеологически наемник на доктринерските идеи на реалния вече социалистически лагер, участник в студената война през същия век.

В мемоарните си текстове Караславов така и реставрира своята биография от 20-те до 40-те години. Представя участието си в Септемврийското въстание от 1923 година от гледната точка на функционер, въпреки че е повече съпричастен наблюдател и скромен участник в разразилата се гражданска война. Но е съмишленик. В спомена си за събитието писателят е градител на социалистическата историография. В „Септемврийски дни и нощи“ (Karaslavov, 1978: 319 – 355) истинската историческа същност на въстанието е подменена от самоотвержената героическа роля на комунистическата партия, от „участието на целия народ“. Цялото прогресивно общество на България се вдига срещу „омразната монархо-фашистка власт“, а комсомолците (между тях е Караславов) следят и помагат на героичната борба на въстаниците. Въпреки трагичното потушаване на въстанието „Борбата се подемаше с нови сили и с нова, твърда, още по-непоколебима вяра в тържеството на революцията, в осъществяването на социализма“ (ibidem: 355). Автентичният левичар, честният „тесен социалист“ вече е ангажиран със законната държавна власт по време на режима и е неин политически резоньор.

Повестта „Селкор“ (Karaslavov, 1933), която донася на автора си политически неприятности и затвор, съдържа безспорно комунистическа агитация, и то в нейния реален за периода между войните смисъл. Димо Казака е обиденият, пренебрегнатият и унижен от богатия чорбаджия човек. Психологически процес, който е автентичен и който по принцип олевява, но в далек по-тясна ниша може да доведе до комунизма като убеждение. След утопията на „работническо-селската власт“, изобщо след „червения“ и „белия терор“ България навлиза в тежка стопанска криза, завладяла прочее цяла Европа. Българското село се разорява, собствеността трудно изхранва семействата. Като се добави и травмата от войните, ужасът от гражданската война, ясно е, че човекът е на ръба. Бидейки „писател на селото“, в „Селкор“ Караславов му вмениява комунистическата философия, и то исторически правдоподобно за 30-те години от XX век – комунизмът е утопия на социалната справедливост, защита на бедните, мъглява и сладостна надежда на притиснатите до стената. Обидата търси възмездие, в тайните си срещи неколцина селяни мечтаят за „совхозите и работата в тях. За осемчасовия работен ден в земеделското производство, за машините, колективния живот, просветната работа“ (Karaslavov, 1978: 36). Комунистическата вяра се онагледява с портрети на Ленин, Карл Маркс, Христо Смирненски, дядо Благоев (ibidem: 85). Вариации на левите идеи без особен стабилитет на ясна идеология.

По същество комунизмът е идеология, характерна за индустриалните общества. В периода между войните България е аграрна култура, селото е важна тема за литературата. Там собствеността, повече дребна и средна и по-малко едра, не е толкова отзивчива към одържавяването и всеобщото равноправие. Димо Казака е реалистичен образ дотолкова, че той е човек без собственост, с

изиграни мечти за собственост. В „идеологическия“ му бунт врагове са „господарите“, а комунистите на село трябва да се „[...] организираме в нашите си класови работнически организации, които още не сме навлезли до един в нашите си организации...“ (ibidem: 86). Димо Казака няма ясна представа за „работническите организации“, които в очите на държавата тогава са по-малкото зло, защото комунистите са по цял свят, докато организациите на БЗНС „[...] се оказвали непредвидими в действията си“ (Markov, 2009: 229). Караславов приобщава своя герой към „тесните социалисти“, но не може да го избави от хаотичния му социален бунт, лишен от каквато и да е теоретична образованост на политическите му пътища. Човекът без собственост може да бъде тласнат в много посоки, всички бунтовни в търсене на възмездие. Социалистическата критика, тълкувайки повестта, ще наблегне върху „класовите сблъсъци“ в селото, върху благотворното влияние на Октомврийската руска революция от 1917 година в България (Zarev 1973; Spiridonov 1978), а по спомени на съпругата на писателя Йордана Караславова именитият ни класик е убеден, че ратаите „[...] се изявяваха като предани и съзнателни комунисти“ (Andonova, 1987: 22). В рамките на 30-те години Караславов е прав – има класово разслоение в селото, има социален бунт и има хора без имот, които спонтанно отиват към комунизма. Подмяната на идеята става по време на социалистическия период, когато подобни сюжети се представят като масови, идеологически осъзнати и като част от европейския пролетариат. Истината е, че между войните комунистическите партии на Балканите поради това, че са поставени извън закона, и поради ограничения брой индустриални работници се обръщат и към „трудовото селячество“, търсейки по-широка подкрепа (Marinov & Vezenkov, 2014: 500). „Селкор“ е правдива повест в контекста на своето появяване, но силно манипулирано произведение във властовите ръце на режима от втората половина на миналия век. Ако през 30-те години критиката вижда в романа „трансформация на българското село“ и неговото разоряване след войните (Mitov, 1938: 6), то по социализма Димо Казака е героичен образ на започващото масово комунистическо движение.

Георги Караславов представя и Септемврийското въстание от 1923 година, и атентата в „Света Неделя“ от 1925 година като борба с монархофашистката власт. Писателският поглед към събитията не е по-различен от други септемврийски автори, които „очовечават“ гражданската война, безспорно с видими обвинения към „белия терор“ и симпатии към „червения терор“. Типичен пример е сборникът с разкази „Кавалът плаче“ (Karaslavov, 1927), където трагедията е „народна“, в смисъл че комунистическите идеи са масови и че засегнати са „трудовите хора“. „Кавалът плаче“ е далеч от историческата истина, но е правдоподобен в човешкия си вопъл в защита на случилата се трагедия. Ангажиращ е със сантимента си и с революционната си романтика. Между другото, критиката от 20-те години вижда

в „Кавалът плаче“ човешката милозливост и състрадание (Radev, 1984: 208 – 231). В духа на Иван-Мешековото „ляво“. Което осигурява и силната конвертируемост на сборника с разкази в епохата на социализма, но разбира се, с принадлежен болшевишки етикет. Изобщо по отношение на политическата ангажираност на Караславовата проза ще кажем, че тя е еднопосочна в левичарската си реализация, защото като разказвач авторът се движи по реалността на социалните процеси и не се колебае в лявата си биография. Георги Константинов ще нарече писателя „праволинеен, еднопосочен“, защото обхващал еднопосочната българска революция след Първата световна война (Konstantinov, 1971: 54). В левичарството си Караславов е еднопосочен, но не е системен болшевик, какъвто образ му е наложен по време на режима – както от официозната критика, така и от него самия.

Документалният роман „Споржилов“ – плод на неговото пребиваване в Прага и десетмесечната му работа като строителен работник, е важен опит на българската литература да размишлява относно пролетариата и неговата същност. В Чехия писателят наистина се образова в „пролетарската литература“, запознавайки се с Нойман, Мария Майерова, Иван Олбрахт, Иржи Волкер, със съветската литература (Svilenov, 1969: 37 – 38). Там Караславов на собствен гръб изпитва наемния труд на пролетариата, вижда с очите си как озлоблението и отчаянието в индустриалното общество тласкат човека към социален бунт, но по-точно към социални мечти. А бунтът е предизвикан от убеждението, че човекът е „едно товарно животно“, от усещането, че работниците са „заковани тук, върху кръста на нуждата и мизерията, и градим, събираме, творим?...“ (Karaslavov, 1979: 96). Мечтата пък е всеизвестната утопия между двете войни, олицетворена от победилата в Русия социалистическа революция. Ленин е митологичната фигура, която „хванал генералите, хванал князете и графовете и ги затворил, а царя и целия му род избил, та и косъм да не остане от него. И казал на войниците, казал на работниците и селяните: „Живейте сега в мир и както ви е най-добре“ (ibidem: 65). Пролетарската основа на Караславов е с примес на романтика, въпреки срещата очи в очи с наемния труд. Нещо, забелязано през 30-те години от критиката, която не пропуска да спомене, че авторът на „Споржилов“ има дребнобуржоазно наследство, което носи от родната си селска среда (Todorov, 1933: 4). И в този роман – най-яркото произведение на Караславов с пролетарска тематика – лявата политика още не е доктрина. „Тесният социалист“ е провокиран от „широкия социалист“. От социалдемократията. Присъствието в лявото пространство още не е станало стабилна и избистрена политическа програма, граничеща с ортодоксалност.

Като подкрепа на тази теза ще приведем известния „Кормиловски спор“ от 1935 година, в който в полето на литературата се сблъскват доктринерството и естетическите параметри на изкуството. Спорът през 30-те годи-

ни от ХХ век между левите вестници „Кормило“ и „РЛФ“, в който пряко участва Караславов, е доказателство за размитата идентичност на част от левите ни интелектуалци, които възприемат левичарството като социална хуманност и естетична трактовка, а не като сектантска идеологична ангажираност. Поради това, че събитието е подробно описано в критиката ни (вж. напр. Zarev, 1966 – 1967; Likova 1966), ще кажем само, че „петорката“ около „Кормило“ (Георги Караславов, Христо Радевски, Орлин Василев, Младен Исаев и Александър Жендов) е обвинена от Георги Бакалов и Тодор Павлов, че не приема социалистическия реализъм, че се отклонява от партийността, която е висш израз на общочовешкото. Повод за това е статията на Георги Караславов „Художественото качество – основен въпрос“ (Karaslavov, 1935: 17 – 25), в която се отхвърля идейната едностранчивост и се залага на естетическия фундамент. Без да бъде крайна в елиминирането на идейната и партийна ангажираност, статията е извън обсега на болшевишката ортодоксалност и близка до социалдемократичните разбирания за съпричастието на изкуството. Константин Пунев дава много интересно описание на този „ляв“ спор: „Спорът не беше естетически – за същността на художественото творчество, а чисто партиен и комерчески. БКП протягаше болшевишката си ръка към непокорния вестник, в който беше вложила финансови средства“ (Punev, 1997: 3). По-нататък Пунев отбелязва, че „качествениците“ носят в себе си болшевишкия ген и просто слагат ръка на вестника, който БКП не може да си върне в този момент, тъй като е в нелегалност. В българската критика спорът между „Кормило“ и „РЛФ“, известен като спор между „качественици“ и „идейници“, винаги е гледан със симпатия към „качествениците“ и изобличение към ортодокса на „идейниците“. Този поглед има основание, защото защитаваната теза, че изкуството е естетика, е продълженият глас от „Ляво поколение“, осмислил тежките социални времена чрез човешка съпричастност. Разглеждайки Караславов през призмата на този прочут в литературата ни спор, няма как да отбележим раздвоеността – и в творчеството му, и в социалното му поведение. А то е, че писателят и политикът се допълват, но и разминават. Така Караславов е авторът на бисерните „Татул“ и „Снаха“, но и на достатъчно на брой манипулируеми произведения, в които времето между войните се митологизира точно с оглед на болшевишкия ортодокс. Последният етикет добре приляга на социалистическата роля на именития ни писател, чийто смисъл е химнизирането на „масовото комунистическо минало на българския народ“. Веднага след „народната революция“ Караславов се включва във фанфарната мелодия на победилия комунизъм. В книгата си „Борба за демокрация“ (1945) той пише: „Имаше хора, които преди 9 септември 1944 година си живееха отлично, но бяха недоволни от фашисткия режим само защото смятаха, че не са оценени [...] Тогава на тези хора не им и идваше на ум за демокрация, не искаха да знаят какво прави и

какво мисли народът, нехаеха за това, че планините бяха пълни с партизани и из улиците на градовете и селата се водеха сражения с озверени полицейски шайки и садистични ловни дружини“ (Karaslavov, 1945: 61 – 62). Следва заклеяване на фашистите, реакционните сили, на извергите и политическите мародери. Следва и още нещо: очертаване на социалистическия лагер. Белетристът реалист, прекрасният познавач на българското село е вече интернационалист, част от „законно“ победилата всеобща, „демократична“ революция, нуждаеща се от знамена, химни и афиши.

Няколко години след „народната победа“ от Девети септември 1944 година „качественикът“ Караславов пише книгата си със студии „Превъзходството на социалистическата култура“ (Karaslavov, 1951), която прелива от болшевизъм. Писателят е вече в „своето време“, нелегалните и затворнически сюжети са зад гърба му. Той е рупорът на официалния социализъм, успокоеният глас на победата. Неговата лява автентичност, колебаеща се между изкуството и политиката, между болшевизма и социалдемократията, между човешкото и ортодоксалното, между селото и града – та тази лява автентичност от миналото става актуална ангажираност на литературната позиция с партийността. В тази книга се афишира ръководната роля на БКП спрямо литературата, естетическото пространство на изкуството се дели на капиталистическо и социалистическо, утвърждава се идеята, че литературата е част от партийната работа, че пролетариатът създава добро изкуство, а капитализмът – упадъчно. Подета е борба срещу реакционери, капиталисти, буржоазни идеолози, безкласово изкуство. Всички познати клишета на болшевизма присъстват. Утвърдени са идеолозите на „тесните социалисти“ в България – Георги Бакалов и Тодор Павлов. Тези, с които се конфронтират „качествениците“ от „Кормило“. Но има нещо друго в тази книга, което пак раздвоява комунистическата доктрина, заложена у Караславов. В няколко студии писателят анализира творчеството на Иван Вазов с оглед на „родния“ национализъм, а не с оглед на комунистическия интернационализъм. Размишлява и върху прозата на Елин Пелин, когото определя като „критически реалист“. Явно, че „качественикът“ не може да бъде заглушен, творецът запазва вътрешна територия, макар и да участва активно в изработването на комунистическата митология в нейния първоначален сталинистки уклон.

След установяването на режима Георги Караславов заема огромни обществени постове – директор на Народния театър, главен секретар на Съюза на българските писатели, народен представител, член на Президиума на Народното събрание, член на ЦК на БКП и какво ли още не. Пише предговори, редактира издания, произнася официални речи, получава най-високо държавно внимание, плодотворно твори повести, романи-епопеи, той е прозаик, детски писател, драмописец, участник в журита, комисии, конгреси.

Критиците бълват огромна хвалебствена продукция за него, произведения като „Ленко“ и „Селкор“ се изучават в училище. Както самият писател пише: „Деветосептемврийската революция преобрази целия наш живот с такава сила, каквато мнозина не очакваха и не подозираха. Объркани бяха много криви сметки [...] Въпросът с кого и накъде се постави ребром, в упор“ (Konstantinov, Konstantinova *ibidem*: 113). Дошло е официалното, одържавено и апотеозно време за писателя, в което неговата биография от функционираща вариативно в границите на лявото „се преобразува“ в твърда програма на комунистическата доктрина за литературата, спускана от Москва. „Качественикът“, социалдемократът се потулват в огромното публицистично и художествено произвеждане на комунистическото общество – тема, която Пантелей Зарев определя добре – „Художник – пресъздател на две епохи“ (Zarev, 1974: 28). В погледа на Зарев светът е ортодоксално разделен на „лош“ и „добър“. За трактовката на „новото“ време критикът е прав, за „старото“ обаче – не съвсем. В книгата си „Двете лица на писателя. Персонални казуси в източноевропейските литератури“ Пламен Дойнов пише: „След историческия разлом от септември 1944 г. бързо се оформя ситуация, в която голяма част от активните поданици на Царство България се опитват да пренаредят миналото си с оглед на установения отечественофронтовски, а по-късно – комунистически режим, за да станат приемливи, преобразени граждани на обявената през септември 1946 г. Народна република. Не винаги става дума за абсолютни биографични лъжи“ (Dojnov, 2020: 259). Георги Караславов използва напълно автентичната си лява биография от периода между войните, с нея завзема територии в новото общество. След победилния комунизъм, вече от официалната държавна трибуна писателят „[...] задължава писателите да бъдат в първите редици на великата борба за изграждането на комунистическото общество, за изобразяването на новия човек, за запазването на световния мир“ (Karaslavov, 1962: 1). В новото общество той няма да пренапише биографията си, тя е достатъчно и лява, и представителна, и честна. Но ще напише произведения, в които ще услуги на доктрината. Преорганизирането на културата с оглед на марксизма-ленинизма като всеобхватна идеология се извършва от писатели комунисти, един от които е Караславов (Kalinova, 2009: 359).

В мемоарните си текстове „Близки и познати. Мисли и спомени“ (1968), „Книга за Смирненски и Вапцаров“ (1971), „Срещи и разговори с Георги Димитров“ (1971) писателят прави ревизия на описваните личности, като ясно ги тласка към тесния социализъм и марксистко-ленинската философия. Най-човешки освободен от доктринерство е споменът за Антон Страшимиров, чиято социална ангажираност е далеч от комунизма. Но и за него е направен опит да бъде „олевен“ доколкото е възможно. Старият писател е „незрял политически“, но „Ако тогава му бяха уредили едно заминаване заедно с жена му и

ако го бяха задържали в Съветския съюз няколко месеца, ако бяха направили малко шумотевица около името му и на Запад, той би стъпил в крак с нашето прогресивно движение“ (Karaslavov, 1979: 47). Далеч по-лесни за иконописване са автори като Смирненски и Вапцаров, чиито имена са в специалните декрети на Министерството на пропагандата, правещо списък на толерирани, цензурирани и редуцирани писатели, „дошли“ от „старото“ време. Тодор Павлов пък е представен в тези животописи като стожер на истината, изразяваща се в социалистическия реализъм като доказателство за политическата благонадеждност на творците. Но и тук естетът пробива мрака на фанатизма: „Ние, комсомолците от негласния литературен кръжок, знаехме само, че не трябва да „признаваме“ буржоазните писатели. И толкоз. А „буржоазен“ писател бе и Вазов, и Елин Пелин, Антон Страшимиров... А ги четяхме, увличахме се тайно от тях [...]“ (Karaslavov *ibidem*: 121).

В „Срещи и разговори с Георги Димитров“ Караславов е истински ковач на социалистическите икони. Мрачната фигура на Димитров е лишена от обективна историческа оценка на битието и делото му. Снабдена е с всички фанфарни детайли на възхвалата – скромност, човечност, жертвоготовност, огромна висота на ораторството и писателството му, възхищение и вяра от „народа“, възторжена каузалност, апотеоз на правилния светоглед и социална философия. Георги Димитров няма нищо общо с реалната си биография, или по-точно с автентичния ѝ смисъл. Митологизацията върви праволинейно, простовато и тенденциозно, по правилата на едносмысловото изработване на съвършената икона, за да може Димитров, Ленин, Маркс и Енгелс да украсят всяка зала и всяка класна стая. Същата „техника“ е приложена и в пиесата „Ленин в нашия дом“ (1979). Тук вече и следа няма от големия автор на „Гатул“ и „Снаха“, владеещ до възхита човешката психология. Той е истинската изява на държавния юмрук, пропагандираща комунистическите идеи.

Пътят от автентичната и честна лява биография към манипулациите на режима в духа на твърдата идентификация на комунизма е очевиден визия в романа-епоса от шест тома „Обикновени хора“ (1952 – 1975). С него писателят предизвиква един от големите скандали в новата ни литература, когато през 1952 година романът на Димитър Димов „Тютюн“ е номиниран за Димитровска награда, а Караславов се надява да я получи той с книгата си „Обикновени хора“. Битката за наградата е битка за позиции, а вътрешната гилдийна завист е нейният мотор. След установяването на режима старите комунисти, тези, които идват с изработена в миналото лява биография, смятат, че пиедесталът е техен, защото са най-вещи в социалистическия реализъм. Случаят „Тютюн“ е описан подробно в българската критика (вж. напр. „Другият „Тютюн“ 2010; „Случаят „Тютюн“ 1992), неговото споменаване ни е необходимо дотолкова, че да илюстрираме втвърдяването на Караславова биография, която все повече излъчва одържавяването на литературните

му претенции. За „Обикновени хора“ критиката е щедра. Епопеята е „роман за работния народ“ (Konstantinov, 1963: 2), „венец на цялостното, вече четиридесетгодишно творчество на писателя“ (Gefrgiev, 1969: 147), „историческа еволюция на народа ни“ (Zarev 1969: 99), героите на романа са хора, „вдъхновени от революционна преданост“ (Zarev, 1974: 30), „пробуждане на народа – ето основната задача на социалистическата литература и изкуство“ (Kolevski, 1975: 2). Както се вижда, социалистическото време набляга върху позната парола, чрез която се легитимират нужните нему митове – всенародното узряване на народа, довело го до масова революция и победа на изповядвания комунистически идеал.

Статията, която проследява как се тръгва от автентичното и се стига до държавноманипулативното, което не само обслужва законовите постулати на социалистическия реализъм, но и се бори за награда, е „Обикновени хора“ от Георги Караславов – пътят на „народа“ до 9 септември 1944“ (Alipieva, 2015: 314 – 327). В нея се казва: „В „Обикновени хора“ съпричастието към комунистическата идеология първо се представя като естествен процес от безизходицата от бедността, и второ, като масов процес. Предимно дребнособственическо, българското село след войните обеднява, и това е напълно автентично представено от Караславов. Описвайки жителите на селото, той си служи с характеристики като „смазана от работа и грижи“, хората „нямат и хлебец“, „грохнали от изтощение и умора“, „тежката и гладна зима“, хората „от тъмно до тъмно не подвиват крак“ и „поглеждат пестеливо брашното“, „съсипана от труд“... Вариациите на тези характеристики са многобройни, те са втъкани в пластични картини на селския труд и бит, в лексиката на героите. Исторически достоверно, бедността тласка към олевяване на мисленето, но разбира се, не и масово към олевяване на действията, т.е. към революция“ (Alipieva, *ibidem*: 318 – 319)“. „Обикновените хора“ „проумяват“ глобалния ход на историята, геополитиката и политикономията на обществата, сведени до казусите на ленинизма-марксизма, до заръките на Съветска Русия. В част 5 от „Обикновени хора“, издадена през 1975 година, Караславов слага в устата на един от героите комунисти следната реплика: „Товага България ще бъде съветска република. Непременно – съветска република!“ (Karaslavov, 1975: 508). В статията на Алипиева четем: „Въвеждането на автентичен политически дискурс е и автентичен личен жест, разкриващ, че литературата не е само производно на реалността, но и оформя реалността. Казано по-просто, Караславов, класик на реализма с „Татул“ и „Снаха“, е решен да бъде класик и на соцреализма с „Обикновени хора“. Т.е. актуален субект на българската литература, което пък е заявка за участие в администрацията на литературата. Реализмът го влече по природа, благодарение на него в „Обикновени хора“ се постигат забележителни образци на бита, психоло-

гията и социалната структура на българското село. Благодарение на соцреализма в епопеята се изгражда, или по-скоро се вгражда твърд шаблонен скелет на комунистическия поглед върху света. Така фундаментът на реализма се манипулира до соцреализъм, чрез който се четат историческите събития в България между двете световни войни“ (Alipieva, *ibidem*: 323).

В епопеята „Обикновени хора“ има силен психологически и идеологически автобиографизъм. Това е пътят на самия Караславов от очовечения и романтичен смисъл на лявата идея до калкирането ѝ в държавна властова формула на връзката литература – политика. Неговият „тесен социализъм“ между войните не губи хуманния си ореол, което с право му спечелва характеристиките „реалист на селото“, „защитник на бедните“, „пролетарски автор“. Но в този си искрен период писателят повече е определян като „реалист“, отколкото като писател комунист. Последното прозвище той ще заслужи най-вече по време на режима, когато „комунист“ ще е върховният щемпел върху личността, а Караславов ще е един от неговите носители. Той е държавният човек, носителят на множество държавни награди, живият класик на българската литература, „крупният писател-комунист“ (Tsanev, 196: 5). Впрочем и по време на режима попадането му във високия канон на литературата се дължи не толкова на произведенията, писани в услуга на комунистическата конюнктура, колкото на прекрасните „Татул“ и „Снаха“, които никой сериозен критик не може да оспори.

След осъществения преврат от 9 септември 1944 година Караславов с все сила се впуска в изковаването на комунистическата митология, част от която е и партизанското движение. В повестите „Ленко“ (1957) и „Бащин грях“ (1961) партизанството е според схемата – масово, героично, перспективно, справедливо, обвързано с голямата историческа надежда от Втората световна война – Червената армия: „Нашият народ сега се бори на живот и смърт с тези мръсници фашистите. Ние ще победим. Народът ще победи. Иде, приближава съветската армия. Тя ще ни помогне. Няма да мине много време и ние ще платим на всички народни мъчители и убийци“ (Karaslavov, 1978: 113). Участник във Втората световна война, но не на фронта, а в тила, в последващите си публицистични изяви писателят твърди, че не е могъл да се отърве от „фашистите“, които са го мобилизирали. Тази война е използвана от него в чисто политически план. В художествено отношение Караславов нито веднъж не поставя екзистенциалния въпрос „Защо беше всичко това?“, нито веднъж не поглежда към събитието като към човешки съдби. Публицистично осмислена, Втората световна война става политически аргумент в манипулациите на комунизма, представящ себе си като „идеално общество“.

По исторически данни установяването на тоталитарния режим в България заварва Комунистическа партия с малко повече от 18 000 души и

партизанско движение, наброяващо около 9000 души, включая ятаците (Minkova & Butovski, 2014: 93 – 94). Прекъсването на естествения развой на България през 1944 година е определено като „новаторство“ и то е такова. По време на режима историческата оценка изцяло е изнесена със знака плюс, като българската кауза няма самостоятелност, а е слепена към Страната на съветите. Бързо свършват илюзиите за несъветски модел за управление в Източна Европа. Варшавската декларация от 1947 година спуска курс на безкритично отношение към СССР, спасил България от англоамериканска окупация. В „новото“ време Караславов встъпва с висока политическа култура, но съвсем не с ортодоксална лява биография. Той знае, че процесите са необратими, наясно е, че 9 септември е преврат, организиран от Червената армия, която обаче не участва в него. Юрталановският му усет му подсказва кои са победителите и още по-точно – как да се включи в „новото“ общество. По време на социализма писателят се държи по-твърдо по отношение на риториката, там е правоверен, но по отношение на действията той не е послушен инструмент на Комунистическата партия. Има самоволност у него, себичност в грижите му. Разбира, че режимът е актуалност, която в момента не може да изчезне, и го използва, за да се укрепи. Сам се регулира в поведението и писането, като по принцип е левичар. Това му помага по време на режима, но силната му природа и органичната му дарба го правят първенец в обществото и литературата, той е човек, към когото има респект. Уважението към него и високите му позиции му дават право да се бори за правата на свои колеги и приятели, които са национален символен капитал. Фактът, че Караславов многократно се застъпва за освобождаването на Димитър Талев от лагера „Куциан“ и успява в това, е доказателство, че ореолът на мракобесничество и доктринерство около него е пресилен (Zherev, 2015: 15). В социалистическото време Георги Караславов е фигура между истината и лъжата, между човешкото и безкомпромисната власт, но фигура с акцент върху голямата литература. Той е част от големия флирт на властта с художествената интелигенция, солидно парче от симбиозата на творците с ръководните органи на държавата. Писателят не само е ръководна функция в обществото, той е официалният глас, изразяващ позицията на БКП, обектът на поздравителни адреси от страна на партийните функционери, човекът от трибуните. Бит и литература се съединяват, отличията, наградите и материалните придобивки се превръщат в еквивалент на творческия живот. Ореолът на неговото междувоено творчество продължава да му осигурява уважение, социалистическият му творчески период го компрометираща в кулоарните мъгли. Макар и никой да не посяга върху него в официален план (а то е и невъзможно, защото той е държавно охраняем), повечето хора от писателската гилдия гледат на него откъм мрачната страна. Пренебрегват се

човешките му жестове, чрез които той помага на редица хора. В обектива попадат конюнктурната му биография и държавната му осребреност.

Но явно е, че „новото“ време е загуба на таланта му. Караславов се превръща в рупор на политическата агитация, в официозно присъствие по трибуните, в човек, който дългосрочно ползва дивидентите на „Татул“ и „Снаха“. Тук той е интернационалист, глобалист на комунистическото движение. Говори за „враг“, за „извращения“ спрямо комунистическия идеал. Макар и нелишено от вяра и биография, все пак това поведение не може да прикрие театралната корист на себепологането. Между войните писателят е националист, социолог, „гесен социалист“, етнолог, психолог, портретист на obsесивни социални страсти. Впоследствие обаче се превръща в ритуален участник в идеологическата власт на режима.

ЛИТЕРАТУРА

- Алипиева, А. (2015). „Обикновени хора“ от Георги Караславов – пътят на „народа“ до 9 септември 1944. – В: *9 септември 1944: литература и политика*, съст. Пламен Дойнов, София.
- Андонова, З. (1987). *Творецът и неговият свят. Георги Караславов. Из психология на творчеството*. Пловдив.
- Велкова-Гайдаржиева, А. (2012). *Иван Мешеков или достоянията и зрелостта на литературната критика*. Велико Търново.
- Георгиев, Л. (1969). Художествена панорама на борбата. – *Съвременни писатели*, с.146 – 169. София.
- Другият Тютюн (2010). *Другият Тютюн*, съст. Дойнов, П., А. Свиткова. София.
- Жерев, Р. (2015). Караславов вади Талев от лапите на полицията. В. *Политика*, 20 ноември, 2015.
- Зарев, П. (1969). Георги Караславов и романът му „Обикновени хора“. *Литературна мисъл*, бр. 4, год. тринадесета, с. 95 – 197.
- Зарев, П. (1973)9. *Георги Караславов*, София.
- Зарев, П. (1974). Обикновени хора. – В: *Сборник от литературнокритически статии*, с. 9 – 30, София.
- Зарев, П. (1974). Художник – пресъздател на две епохи. В. *Работническо дело*, № 29, 29 януари.
- Калинова, Е. (2009). Културна политика в предходното време. – В: *История на българите. Том II. От Освобождението (1878) до края на Студената война (1989)*, с. 356 – 369, София.
- Караславов, Г. (1926). *Уличници*. София.
- Караславов, Г. (1927). *Кавалът плаче*. София.
- Караславов, Г. (1933). *Селкор*. София.

- Караславов, Г. (1935). Художественото качество – основен въпрос. *Кормило*, бр. 6.
- Караславов, Г. (1938). *Татул*. София.
- Караславов, Г. (1942). *Снаха*. София.
- Караславов, Г. (1943). *Параклисът на св. Петър*. София.
- Караславов, Г. (1945). *Борба за демокрация*. София.
- Караславов, Г. (1951). *Превъзходството на социалистическата култура*. София.
- Караславов, Г. (1952 – 1975). *Обикновени хора*. София.
- Караславов, Г. (1962). Осмият конгрес на Партията зове и задължава писателите. *Литературен фронт*, № 44, 1 ноември.
- Караславов, Г. (1978). Бащин грях. – В: *Караславов, Г. Избрани произведения. Том втори. Повести*, с. 257 – 378. Пловдив.
- Караславов, Г. (1978). Седмо отделение. – В: *Караславов, Г. Избрани произведения. Том трети. Повести*, с. 257 – 342. Пловдив.
- Караславов, Г. (1978). Септемврийски дни и нощи. – В: *Караславов, Г. Избрани произведения. Том десети. Репортажи*, с. 319 – 355, Пловдив.
- Караславов, Г. (1979). *Близи и познати*, т. 8, Пловдив.
- Караславов, Г. (1979). *Избрани произведения. Пиеси*, т. 6, с. 321 – 398, Пловдив.
- Караславов, Г. (1979). Споржилов. – В: *Избрани произведения. Репортажи*, с. 5 – 162, Пловдив.
- Колевски, В. (1975). Заветният бряг. *Литературен фронт*, № 32, 7 август.
- Константинов, Г. (1963). Новият роман на Георги Караславов „Обикновени хора“. *Литературен фронт*, № 35, 29 август.
- Константинов, Г., Е. Константинова (1971). *Книга за Георги Караславов. Критически оценки. Спомени. Разговори*. София.
- Ликова, Р. (1996). *Литературен живот между двете войни. Книга втора*. София.
- Маринов, Ч., А. Везенков (2014). Комунизъм и национализъм на Балканите: брак по сметка или взаимно привличане? – В: *Преплетените истории на Балканите. Пренос на политически идеологии и институции. Том 2*, прев. от англ. Даниела Колева, съст. Румен Даскалов, Диана Мишкова, с. 482 – 566. София.
- Марков, Г. (2009). Криза в стопанството и парламентаризма. – В: *История на българите. От Освобождението (1978) до края на Студената война (1989)*, с. 229 – 253. София.
- Мешеков, И. (1933). *Трудово-спътническа книга. Есета и статии върху съвременните литературни насоки*. София.

- Мешеков, И. (1934). *Лявопоколение. От гимназията до околните, 1907–1917. Кризис и развитие на съвременната интелигенция под въздействието на средата, училището, литературата и събитията*. София.
- Мешеков, И. (2002). Ляво поколение. *Издавателство LiterNet*, 23. 12. 2002, <https://litenet.bg/publish8/imeshekov/liavo1.htm>
- Мешеков 2002: Мешеков, Ив. Ляво поколение. *Издавателство LiterNet*, 23. 12. 2002, <https://litenet.bg/publish8/imeshekov/liavo2.htm>
- Минкова, П., Ив. Бутовски (2014). *Гешев остава жив след 9 септември 1944 г.* София.
- Митов, Д. Б. (1938). Роман от Георги Караславов. *Литературен глас*, № 408, 8 ноември, с. 6.
- Нягулов, Б. (2014). Ранният социализъм на Балканите: идеи и практики в Сърбия, Румъния и България. – В: *Преpletените истории на Балканите. Пренос на политически идеологии и институции. Том 2*, прев. от англ. Даниела Колева, съст. Румен Даскалов, Диана Мишкова, с. 209 – 292. София.
- Пунев, К. (1997). Великолепната петорка. Спорът около „Кормило“. *Литературен форум*, бр. 41, 23 декември.
- Радев, И. (1984). Белетристиката на Г. Караславов в оценката на литературната ни критика. – В: *Предходници и съвременници. Критически етюди*. София.
- Свиленов, А. (1969). Остава онова, в което трепти правдата на живота. – В: *Отблизо*, с. 29 – 44. София.
- Случаят „Тютюн“. *Стенограми, статии, рецензии, спомени*. 1951 – 1952 г. Съст. Алберт Банбасат, Анна Свиткова (1992). София.
- Спиридонов, А. (1978). *Героите на Георги Караславов*. София.
- Станоев, А. (1976). Художествена критика на широките социалисти в „Обикновени хора“, ч. I. – В: *Георги Караславов. Изследвания, посветени на 70-годишнината му*, София.
- Тодоров, И. (1933). На пост. *РЛФ*, бр. 117, с. 4.
- Цанев, Г. (1964). Крупен писател-комунист. 60 години от рождението на Георги Караславов. *Работническо дело*, № 12, 12 януари.

REFERENCES

- Alipieva, A. (2015). „Obiknoveni hora“ ot Georgi Karaslavov – patyat na „naroda“ do 9 septemvri 1944. – In: *9 septemvri 1944: literatura i politika*, sast. Plamen Doynov, Sofia.
- Andonova, Z. (1987). *Tvoretsat i negoviyat svyat. Georgi Karaslavov. Iz psihologiya na tvorchestvoto*. Plovdiv.
- Velkova-Gaydarzhieva, A. (2012). *Ivan Meshekov ili dostoyaniyata i zrelostta na literaturnata kritika*. Veliko Tarnovo.

- Georgiev, L. (1969). Hudozhestvena panorama na borbata. *Savremenni pisатели*, s.146 – 169. Sofia.
- Drugiyat Tyutyun (2010). *Drugiyat Tyutyun*, sast. Doynov, P., A. Svitkova. Sofia.
- Zherev, R. (2015). Karaslavov vadi Talev ot lapite na politsiyata. *Politika*, 20 noemvri, 2015.
- Zarev, P. (1969). Georgi Karaslavov i romanat mu „Obiknoveni hora“. *Literaturna misal*, br. 4, god. trinadeseta, s. 95 – 197.
- Zarev, P. (1973). Georgi Karaslavov. Sofia.
- Zarev, P. (1974). Obiknoveni hora. – V: *Sbornik ot literaturno-kriticheski statii*, s. 9 - 30, Sofia.
- Zarev, P. (1974). Hudozhnik – presazdatel na dve ephi. *Rabotnichesko delo*, № 29, 29 yanuari.
- Kalinova, E. (2009). Kulturna politika v predhodnoto vreme. – V: *Istoriya na balgarite. Tom II. Ot Osvobozhdenieto (1878) do kraya na Studenata vojna (1989)*, s. 356 – 369, Sofia.
- Karaslavov, G. (1926). *Ulichnitsi*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1927). *Kavalat plache*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1933). *Selkor*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1935). Hudozhestvenoto kachestvo – osnoven vapros. *Kormilo*, br. 6.
- Karaslavov, G. (1938). *Tatul*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1942). *Snaha*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1943). *Paraklisat na sv. Petar*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1945). *Borba za demokratiya*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1951). *Prevazhodstvoto na sotsialisticheskata kultura*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1952 – 1975). *Obiknoveni hora*. Sofia.
- Karaslavov, G. (1962). Osmiyat kongres na Partiyata zove i zadalzhava pisatelite. *Literaturen front*, № 44, 1 noemvri.
- Karaslavov, G. (1978). Bashtin gryah. – In: *Karaslavov, G. Izbrani proizvedeniya. Tom втори. Povesti*, s. 257 – 378. Plovdiv.
- Karaslavov, G. (1978). Sedmo otdelenie. – In: *Karaslavov, G. Izbrani proizvedeniya. Tom tretii. Povesti*, s. 257 – 342. Plovdiv.
- Karaslavov, G. (1978). Septemvriyski dni i noshti. – In: *Karaslavov, G. Izbrani proizvedeniya. Tom deseti. Reportazhi*, s. 319 – 355, Plovdiv.
- Karaslavov, G. (1979). *Blizki i poznati, t. 8*. Plovdiv.
- Karaslavov, G. (1979). *Izbrani proizvedeniya. Piesi, t. 6*, s. 321 – 398. Plovdiv.
- Karaslavov, G. (1979). Sporzhilov. – In: *Izbrani proizvedeniya. Reportazhi*, s. 5 –162, Plovdiv.

- Kolevski, V. (1975). Zavetnuyat bryag. *Literaturen front*, № 32, 7 avgust.
- Konstantinov, G. (1963). Noviyat roman na Georgi Karaslavov „Obiknoveni hora“. *Literaturen front*, № 35, 29 avgust.
- Konstantinov, G., E. Konstantinova (1971). *Kniga za Georgi Karaslavov. Kriticheski otsenki. Spomeni. Razgovori*. Sofia.
- Likova, R. (1996). *Literaturen zhivot mezhdu dvete voyni. Kniga vtora*. Sofia.
- Marinov, Ch., A. Vezenkov (2014). Komunizam i natsionalizam na Balkanite: brak po smetka ili vzaimno privlichane? – V: *Prepletenite istorii na Balkanite. Prenos na politicheski ideologii i institutsii. Tom 2*, prev. ot angl. Daniela Koleva, sast. Rumen Daskalov, Diana Mishkova, s. 482 – 566. Sofia.
- Markov, G. (2009). Kriza v stopanstvoto i parlamentarizma. – In: *Istoriya na Balgarite. Ot Osvobozhdenieto (1978) do kraya na Studenata vojna (1989)*, s. 229 – 253. Sofia.
- Meshekov, I. (1933). *Trudovo-spatnicheska kniga. Eseta i statii varhu savremennite literaturni nasoki*. Sofia.
- Meshekov, I. (1934). *Lyavo pokolenie. Ot gimnaziyata do okopite, 1907-1917. Krizis i razvitie na savremennata inteligentsiya pod vazdeystviето na sredata, uchilishteto, literaturata i sabitiyata*. Sofia.
- Meshekov, I. (2002). Lyavo pokolenie. *Izdatelstvo LiterNet*, 23. 12. 2002, <https://litenet.bg/publish8/imeshekov/liavo1.htm>
- Meshekov 2002: Meshekov, Iv. Lyavo pokolenie. *Izdatelstvo LiterNet*, 23. 12. 2002, <https://litenet.bg/publish8/imeshekov/liavo2.htm>
- Minkova, P., Iv. Butovski (2014). *Geshev ostava zhiv sled 9 septemvri 1944 g.* Sofia.
- Mitov, D. B. (1938). Roman ot Georgi Karaslavov. *Literaturen glas*, № 408, 8 noemvri, s. 6.
- Nyagulov, B. (2014). Ranniyat sotsializam na Balkanite: idei i praktiki v Sarbiya, Rumaniya i Balgariya. – In: *Prepletenite istorii na Balkanite. Prenos na politicheski ideologii i institutsii. Tom 2*, prev. ot angl. Daniela Koleva, sast. Rumen Daskalov, Diana Mishkova, s. 209 – 292. Sofia.
- Punev, K. (1997). Velikolepnata petorka. Sporat okolo „Kormilo“. *Literaturen forum*, br. 41, 23 dekemvri.
- Radev, I. (1984). Beletristikata na G. Karaslavov v otsenkata na literaturnata ni kritika. – In: *Predhodnitsi i savremennitsi. Kriticheski etyudi*. Sofia.
- Svilenov, A. (1969). Ostava onova, v koeto trepti pravdata na zhivota. – In: *Otblizo*, s. 29 – 44. Sofia.
- Sluchayat „Tyutyun“*. *Stenogrami, statii, retsenzii, spomeni. 1951 – 1952 g.* Sast. Albert Banbasat, Anna Svitkova (1992). Sofia.
- Spiridonov, A. (1978). *Geroite na Georgi Karaslavov*. Sofia.

Stanoev, A. (1976). Hudozhestvena kritika na shirokite sotsialisti v „Obiknoveni hora“, ch. I. – V: *Georgi Karaslavov. Izsledvaniya, posveteni na 70-godishninata mu*. Sofia.

Todorov, I. (1933). Na post. *RLF*, br. 117, s. 4.

THE WORKS OF GEORGI KARASLAVOV DURING THE COMMUNIST REGIME. THE ROAD FROM REALISM TO THE SOCIALIST CONJUNCTURE

Abstract. The article traces the path of one of the great Bulgarian fiction writers, established between the two world wars. An author with strongly leftist convictions, Georgi Karaslavov became a figure of power in the second half of the 20th century, which determined the pathos of his work, which appeared within the regime. It actively participates in the formation of the communist mythology, in the display of fetishes and values, which are an outright falsification not only of the historical facts, but also of the left ideology, which is very popular in the interwar Bulgarian period.

Keywords: narrow and broad socialists; communist regime in Bulgaria; communist mythology and emblems of the regime

✉ **Prof. Antoaneta Alipieva, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-7248-3334

University of Shumen “Bishop K. Preslavski”
Shumen, Bulgaria

University of Belgrade

Belgrade, Serbia

E-mail: a.alipieva@shu.bg